

ISO 22000 :2005

ระบบบริหารความปลอดภัยของอาหาร

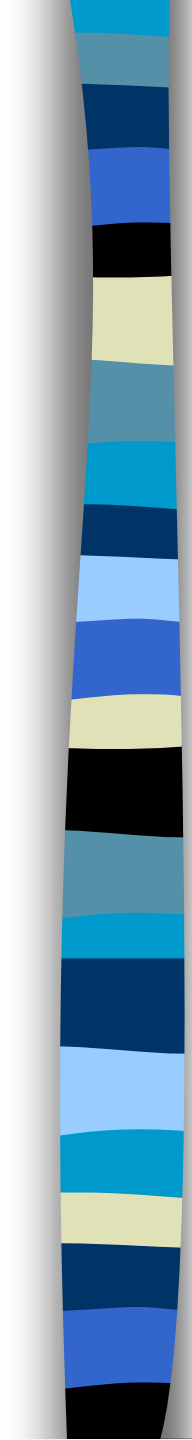
อ.ศพน. ชูลีพร ศักดิ์สง่าวงศ์

คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

chulee_cmu@yahoo.com

ISO 22000 :2005

ข้อกำหนดสำหรับทุกองค์กรในห่วงโซ่อาหาร “Food Safety Management Systems – Requirements for Any Organization in the Supply Chain” ได้ถูกออกแบบมากเพื่อกำหนดกรอบมาตรฐานสากลที่ครอบคลุมข้อกำหนดทุกมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพด้านอาหาร (BRC, IFS, HACCP, SQF, GMP, EU) และความปลอดภัยของอาหารที่มีการบังคับใช้ในทางการค้าสินค้าอาหารอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้ธุรกิจที่อยู่ในห่วงโซ่อาหารมีมาตรฐานเดียวที่สอดคล้องกัน ไม่ว่าท่านจะเป็นผู้ประกอบการตั้งแต่วัตถุดิบจนถึงสินค้าสำเร็จรูป และเป็นมาตรฐานที่ตรวจประเมินได้ เป็นที่ยอมรับในระดับสากล (Auditable standard) รวมทั้งจะช่วยผลักดันให้องค์กร ให้ความสำคัญในการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ บริการด้านอาหาร

-
- ข้อกำหนดส่วนมากของมาตรฐาน ISO22000:2005 สามารถเทียบเคียงกับ ISO9001:2000 ที่ซึ่งมีการประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรมอาหาร องค์กรที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ISO9001:2000 สามารถประยุกต์ใช้มาตรฐาน ISO22000:2005 ได้โดยสะดวก

ตัวอย่างสัญลักษณ์ต่าง ๆ

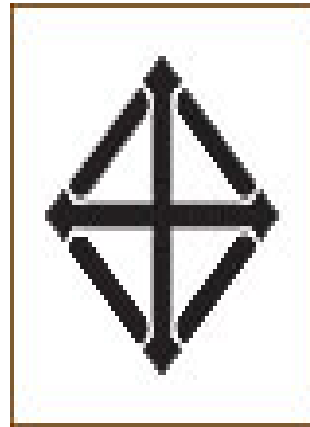

ISO 9001 : 2000 ได้รับการรับรองจาก
SGS ซึ่งแต่งตั้งโดย United
Kingdom Accreditation Service
(UKAS)

GMP ได้รับการรับรองจาก SGS ซึ่ง
แต่งตั้งโดย United Kingdom
Accreditation Service (UKAS)

ตัวอย่างสัญลักษณ์ต่าง ๆ

HACCP ได้รับการรับรองจาก SGS ซึ่ง
แต่งตั้งโดย United Kingdom
Accreditation Service(UKAS)

National Accreditation Council of Thailand

วัตถุประสงค์ ISO 9001 : 2000

- ลูกค้าขององค์กรนั้นสามารถมั่นใจได้ว่าจะสามารถส่งมอบผลิตภัณฑ์/บริการที่ซึ่งสอดคล้องต่อความต้องการและคาดหวัง รวมทั้งสอดคล้องกับข้อกำหนดทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

Agenda

➤ โครงสร้างพื้นฐานของมาตรฐาน ISO 22000

➤ ข้อกำหนดของมาตรฐาน ISO 22000:2005

1. ขอบข่าย   2. การอ้างอิง   3. นิยามศัพท์

4. ระบบการจัดการความปลอดภัยอาหาร

5. ความรับผิดชอบของผู้บริหาร

6. การบริหารทรัพยากร

7. การวางแผนและการผลิตอาหารปลอดภัย

8. การทวนสอบ และการยืนยันความใช้ได้

และการปรับปรุงระบบการจัดการ

โครงสร้างพื้นฐานของมาตรฐาน ISO 22000:2005

1. International Standard

2. รวมข้อกำหนดด้านความปลอดภัยของอาหาร และการจัดการ

3. สอดคล้องกฎหมาย และสนองความต้องการลูกค้า

4. ใช้ได้กับองค์กรทุกขนาด

5. ครอบคลุมตลอดห่วงโซ่อาหาร

6. Food Safety Policy

7. Food Safety Objective

8. Internal and External Communication

9. Continual Improvement

ขอบข่าย การอ้างอิง และนิยามศัพท์

1. Scope

- Food Chain
- องค์กรทุกขนาด

2. Normative References

- ISO 9001:2000
- HACCP & GMP
- Regulation (ข้อบังคับ, กฎระเบียบ)

3. Terms and Definitions

- Food Safety
- Food Chain
- Food Safety Hazard
- Food Safety Policy
- End Product
- Flow Diagram
- Control Measure
- Prerequisite Program (PRPs) = GMP
- Operational PRP (OPRPs) = Process Control

3. Terms and Definitions

- **Critical Control Point (CCP)**
- **Critical Limit**
- **Monitoring**
- **Correction**
- **Corrective Action**
- **Validation**
- **Verification**
- **Updating**

GAP(Good Agricultural Practice)

การปฏิบัติของผู้ผลิตอาหารในขั้นต้น ที่จำเป็น
ในการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารที่มีคุณภาพเป็นไปตาม
กฎระเบียบข้อบังคับและกฎหมายอาหาร ผู้ผลิต
อาหารในขั้นต้นจะเกี่ยวข้องกับ**การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืช**
การเก็บเกี่ยว ซึ่งจะนำไปใช้ในการผลิตอาหารหรือ
เป็นส่วนประกอบอาหารรวมถึงการประเมินความเสี่ยง
ของวิธีปฏิบัติใหม่ ๆ ในการให้อาหาร สารเคมีแก่พืชและ
สัตว์ที่ใช้เป็นอาหารของผู้บริโภค

มาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์

1. องค์ประกอบของฟาร์ม
2. การจัดการฟาร์ม
3. การจัดการด้านสุขภาพสัตว์
4. การจัดการสิ่งแวดล้อม

หลักเกณฑ์วิธีการที่ดีสำหรับการผลิต (GMP) ไทย

1. สัญลักษณ์ที่ตั้ง
และอาคารผลิต

2. เครื่องมือ เครื่องจักร
และอุปกรณ์การผลิต

3. การควบคุม
กระบวนการผลิต

4. การสุขาภิบาล

5. การบำรุงรักษาและ
ทำความสะอาด

6. บุคลากร

โรงฆ่าสัตว์ที่ได้รับรองมาตรฐาน มืองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

๑. สถานที่ตั้ง

๒. โรงพักสัตว์

๓. โครงสร้างอาคารโรงฆ่าสัตว์

๔. เครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์

๕. การจัดการและการควบคุมสุขลักษณะ

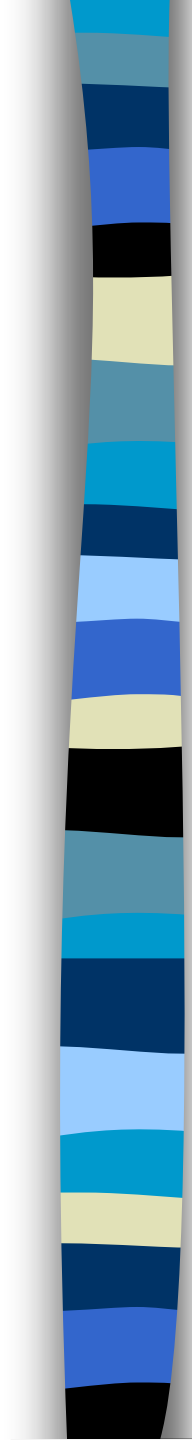
๖. ระบบบำบัดน้ำเสีย

ความเชื่อมโยงของโปรแกรมพื้นฐาน Pre-requisite Program, GAP กับระบบ HACCP

- การกำหนดให้มีการควบคุมสุขลักษณะพื้นฐาน โดยจัดทำวิธีปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานและมีเอกสารกำกับ
- GMP ที่ได้มาตรฐานจะสามารถควบคุมอันตรายจากสภาพแวดล้อมที่อาจปนเปื้อนมาสู่กระบวนการผลิต/ผลิตภัณฑ์ได้
- ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าหากมี GMP ที่ดีแล้ว อันตรายที่เกิดขึ้นกับผลิตภัณฑ์อาจมาจากวัตถุดิบ หรือความผิดพลาดจากกระบวนการผลิต
- **GAP** ที่ได้มาตรฐานจะสามารถควบคุมอันตรายจากวัตถุดิบจากภาคการเกษตร

หลักการ Codex Alimentarius

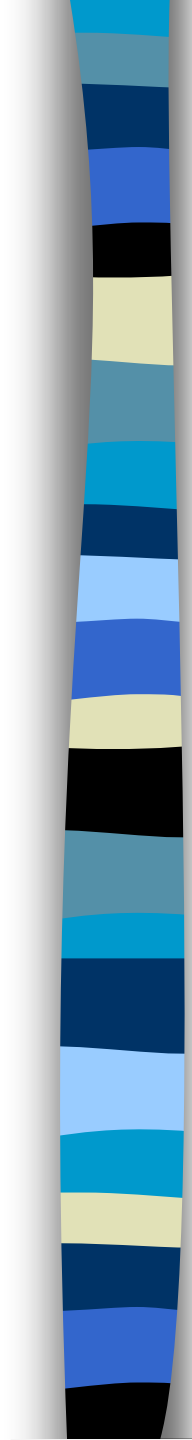
- Primary Production (การผลิตในขั้นต้น)
- Establishment: Design and Facilities (สถานที่ประกอบการ)
- Control of Operation (การควบคุมการปฏิบัติงาน)
- Establishment: Maintenance and Sanitation
(การบำรุงรักษาและการสุขาภิบาล)
- Establishment: Personal Hygiene (สุขลักษณะส่วนบุคคล)
- Transportation (การขนส่ง)
- Product Information and Consumer Awareness
- Training (การฝึกอบรม)

Primary Production

- มีการจัดการให้แน่ใจว่าอาหารปลอดภัยและเหมาะสมต่อการนำไปใช้
  - หลีกเลี่ยงการใช้บริเวณที่มี**สภาพแวดล้อม**ที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของอาหาร
  - ผลิตอาหารอย่างถูกต้องลักษณะ โดยมีการ**ควบคุมการปนเปื้อน**จาก แมลงสัตว์พาหะนำเชื้อ และโรคของสัตว์และพืชต่าง ๆ
  - มีวิธีการปฏิบัติและมีมาตรการต่าง ๆ ที่จะทำให้อาหารผลิตขึ้นภายใต้สภาวะที่เหมาะสม

สถานที่ประกอบการ

- ตัวอาคารสถานที่ผลิต เครื่องมือและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ควรมีที่ตั้ง จักรวาง ออกแบบและสร้างขึ้นเพื่อให้แน่ใจว่ามีการปนเปื้อนน้อยที่สุด
- ออกแบบและวางผังเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการบำรุงรักษา การทำความสะอาดและการฆ่าเชื้อ และลดการปนเปื้อนจากอากาศ
- พื้นผิวและวัสดุต่าง ๆ โดยเฉพาะชิ้นส่วนที่สัมผัสกับอาหารเป็นวัสดุที่ไม่เป็นพิษ ทนทานและง่ายต่อการบำรุงรักษา
- มี เครื่องมือควบคุมอุณหภูมิ ความชื้น
- มีการป้องกัน ไม่ให้สัตว์พาหะนำเชื้อเข้ามาและอยู่อาศัย

การควบคุมการปฏิบัติงาน (Control of Operation)

- วางข้อกำหนดในส่วนของวัตถุดิบ ส่วนประกอบ กระบวนการแปรรูป การจัดจำหน่าย และการใช้ของผู้บริโภค

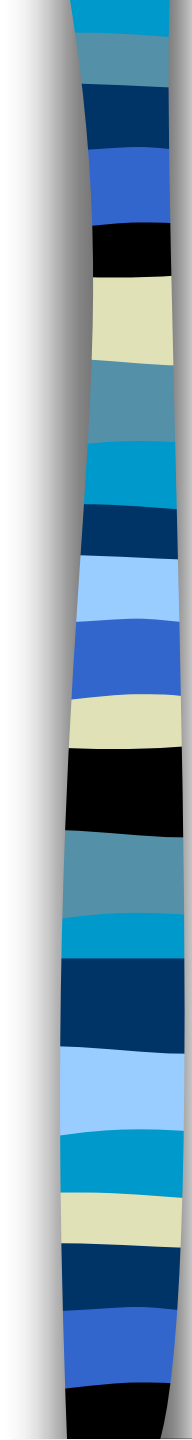
- การออกแบบ ประยุกต์ใช้ ฝึกอบรม และทบทวนประสิทธิภาพของระบบการควบคุม

- การควบคุมอันตรายของอาหาร โดยระบบ HACCP ด้วยการตรวจติดตามการควบคุมเป็นระยะ ๆ

(มีต่อ)

การควบคุมการปฏิบัติงาน (ต่อ)

- ระบุจุดสำคัญของระบบการควบคุมสุขลักษณะของแต่ละกระบวนการแปรรูป เช่น อุณหภูมิ เวลา
- มีข้อกำหนดในการจัดหาและรับวัสดุ เช่น วิธีการรับ การตรวจสอบ
- มีการบรรจุหีบห่อ ที่เหมาะสมกับขบวนการและชนิดผลิตภัณฑ์
- ใช้น้ำที่ผ่านการจัดเตรียม ควบคุมและตรวจสอบน้ำให้เหมาะสมกับการใช้งาน
- ต้องมีเอกสารประกอบการทำงาน และ มีการบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
- มีขั้นตอนการเรียกคืน เมื่อผลิตภัณฑ์มีปัญหา

สถานที่ประกอบการ : การบำรุงรักษาและการสุขาภิบาล (Establishment : Maintenance and Sanitation)

- มีการบำรุงรักษา และทำความสะอาดที่พอเพียง และเหมาะสม
- มีการดูแลซ่อมแซมรักษาสถานที่ประกอบการ และเครื่องมือให้เอื้ออำนวยต่อการทำงานและป้องกันการปนเปื้อนต่ออาหาร
- มีโปรแกรมการทำความสะอาด และฆ่าเชื้อต่าง ๆ ให้แน่ใจว่าทุกพื้นที่เครื่องมือ/อุปกรณ์ มีการทำความสะอาดอย่างเพียงพอ

(มีต่อ)

สถานที่ประกอบการ : การบำรุงรักษา และการสุขาภิบาล (ต่อ)

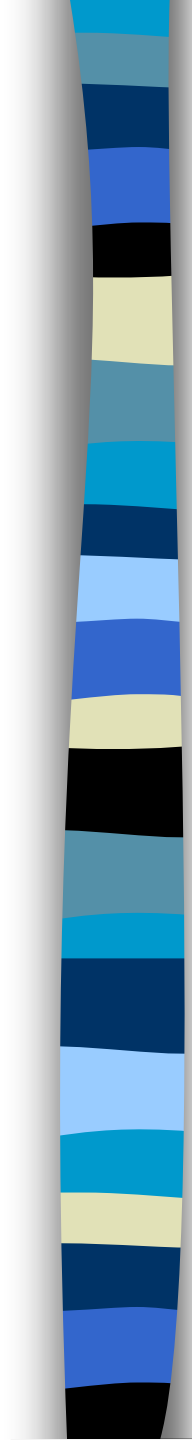
- มีระบบการป้องกันควบคุมกำจัดสัตว์พาหนะนำเชื้อ และมีการตรวจสอบและการเฝ้าระวังอยู่เสมอ
- มีวิธีการ **ขนย้าย จัดและเก็บของเสีย** ในบริเวณการปฏิบัติงานและบริเวณ โดยรอบอย่างเหมาะสม
- มีการติดตาม ตรวจสอบเฝ้าระวังประสิทธิผลของระบบการสุขาภิบาลเป็น ระยะ ๆ

สถานที่ประกอบการ : สุขลักษณะส่วนบุคคล

(Establishment : Personal Hygiene)

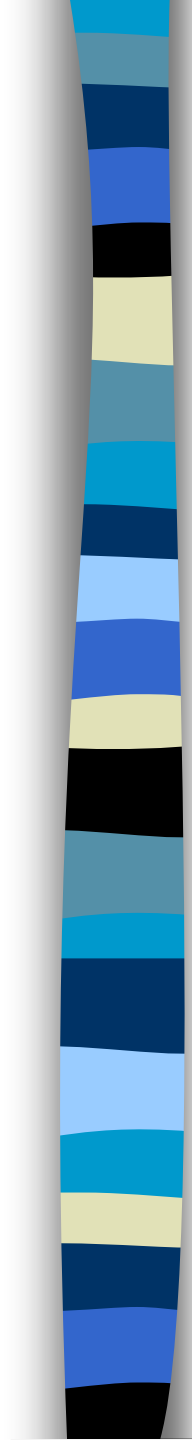
- รักษาความสะอาดส่วนบุคคลตามหลัก GMP
- ประพฤติและปฏิบัติงานตามหลัก GMP
- มีการควบคุมสุขภาพ การเจ็บป่วยและบาดเจ็บ ความสะอาดส่วนบุคคล อุปนิสัยส่วนบุคคล และครอบคลุมถึงผู้เยี่ยมชม

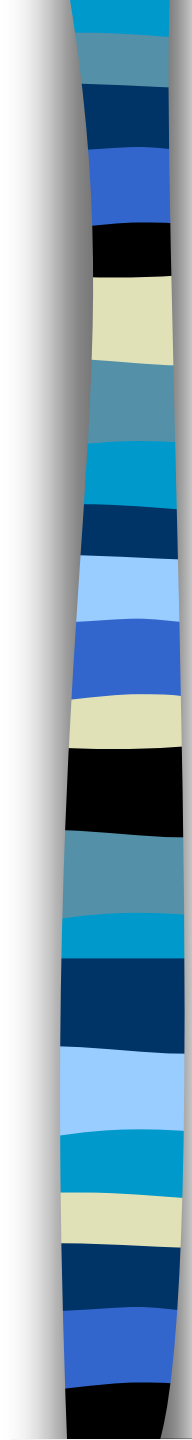
การขนส่ง (Transportation)

- ป้องกันอาหารจากแหล่งที่ปนเปื้อน
- ป้องกันอาหารจากความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น อันเป็นเหตุให้อาหารไม่ เหมาะสมสำหรับการบริโภค
- มีการควบคุมการเจริญเติบโตของเชื้อจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรค ทำให้อาหารเสียและผลิตสารพิษในอาหาร

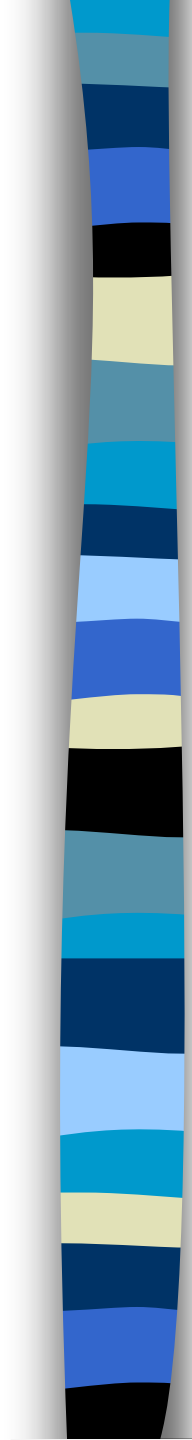
ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และการสร้างความเข้าใจให้ผู้บริโภค (Product Information and Consumer Awareness)

- มีข้อมูลเพียงพอ และเข้าใจง่าย เพื่อให้การแปรรูปและการจัดเก็บทำได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย
- สามารถบ่งชี้รุ่นหรือชุดผลิตภัณฑ์ได้ง่าย ในกรณีที่มีการเรียกคืนสินค้า

ผู้บริโภค: ความรู้เกี่ยวกับสุขลักษณะอาหาร

- เข้าใจความสำคัญของข้อมูลผลิตภัณฑ์
- เลือกผลิตภัณฑ์ให้เหมาะกับผู้บริโภค
- ป้องกันการปนเปื้อนและการเติบโต หรืออยู่รอดของเชื้อจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรคในอาหาร โดยการเก็บรักษาและจัดเตรียมที่ถูกต้อง

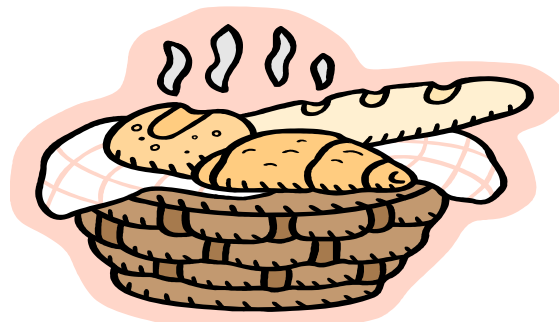

การฝึกอบรม

- จัดโปรแกรมการฝึกอบรม และ/หรือแนะนำในเรื่องสุขลักษณะอาหารในระดับที่เหมาะสมต่องานที่ปฏิบัติต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอาหาร ที่มีการสัมผัสอาหาร โดยตรงหรือทางอ้อม
- มีการประเมินประสิทธิภาพ
- มีการทบทวนเพื่อฟื้นฟูความรู้

ระบบ HACCP

ระบบประกันคุณภาพ ที่มีการวิเคราะห์อันตราย 3 ประเภท ได้แก่ อันตรายทางกายภาพ เคมี และชีวภาพใน ทุกขั้นตอนการผลิต เพื่อให้ทราบว่าจุดใดเป็นจุดวิกฤติในการ ผลิต แล้วจึงวางแผนงานเพื่อควบคุมจุดวิกฤตินั้น ๆ อย่าง เข้มงวด เพื่อป้องกันไม่ให้อันตรายหลุดไปถึงผู้บริโภคได้

HACCP มีผลต่อ

- คุณภาพของผลิตภัณฑ์
- อายุการเก็บผลิตภัณฑ์
- ผลผลิต
- ลดการใช้พลังงาน

อันตรายจากการบริโภคเนื้อสัตว์

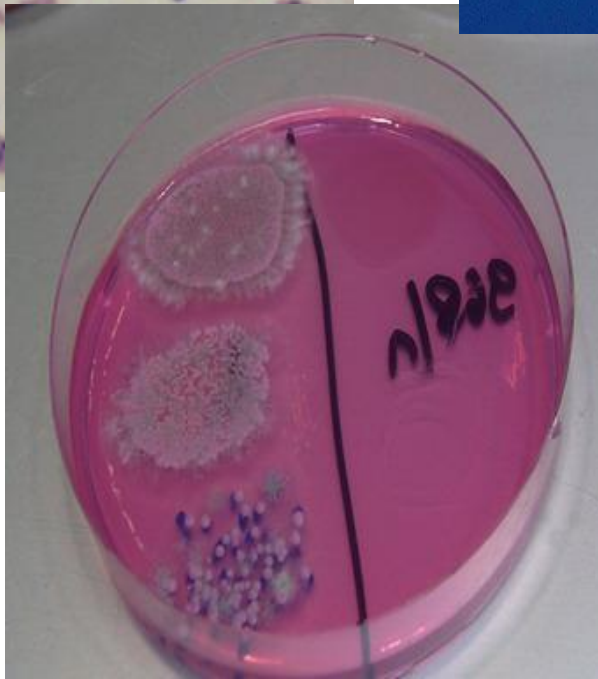
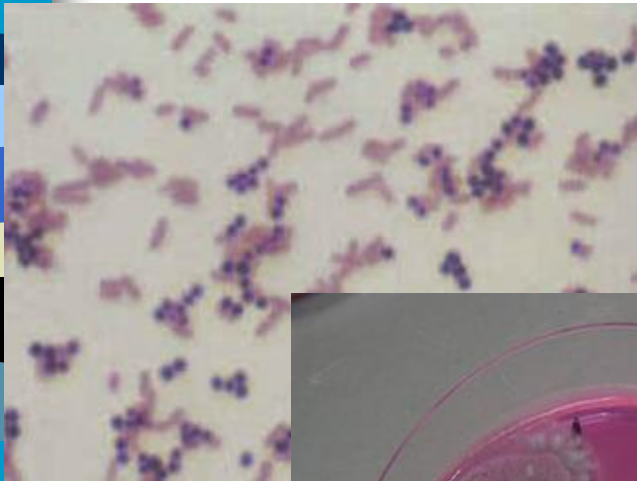
อันตราย หมายถึง สิ่งที่มีคุณลักษณะทางชีวภาพ เคมี หรือ ฟิสิกส์ที่มีอยู่ในอาหาร หรือสถานะของอาหารที่มีศักยภาพในการก่อให้เกิดปัญหาต่อสุขภาพ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

- ❑ **อันตรายทางชีวภาพ** (จากสิ่งมีชีวิต) ได้แก่ เชื้อจุลินทรีย์ พยาธิ ไรรัส
- ❑ **อันตรายทางเคมี** ได้แก่ ยาฆ่าแมลง ยาปฏิชีวนะที่ตกค้างในอาหาร หรือสารเคมีที่ก่อให้เกิดอาหารเจ็บป่วย และสารพิษจากพืช สัตว์ จุลินทรีย์
- ❑ **อันตรายทางกายภาพ** (จากเศษวัสดุ) ได้แก่ เศษแก้ว เศษโลหะ เศษไม้ เศษพลาสติกแข็ง เป็นต้น

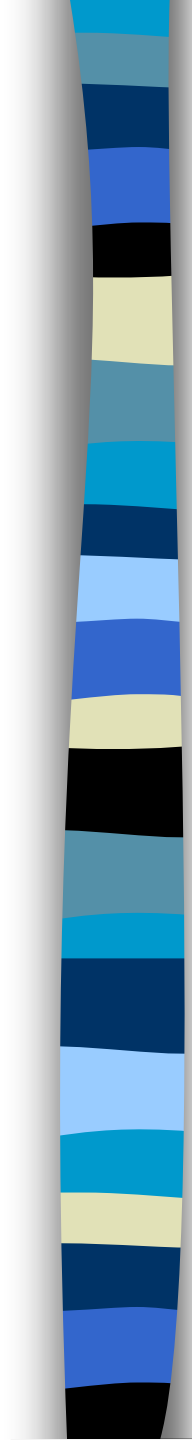
อันตรายทางชีวภาพ

(อันตรายที่เกิดจากสิ่งมีชีวิต)

- เกิดจาก วัตถุดิบ การปรุงอาหาร การเก็บ กระบวนการผลิต
ผู้ปฏิบัติงาน

อันตรายชีวภาพ (Biological Hazards)

- มีอยู่ (Exist)
- เจริญ (Growth)
- ปนเปื้อน (Contamination)
- เหนือรอด (Survival)

อันตรายทางเคมี

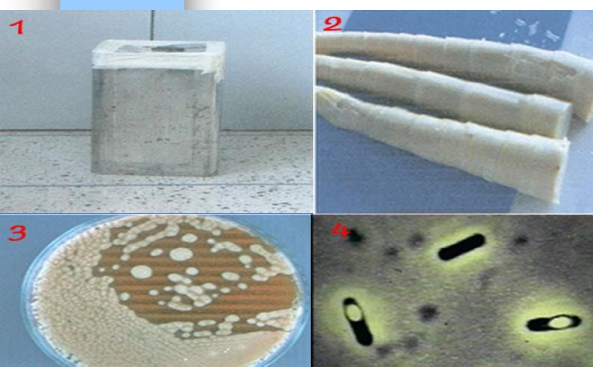

ก. สารเคมีที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น มาจากพืช สัตว์ และ
จุลินทรีย์บางชนิด

ข. สารเคมีที่เติมลงไปโดยเจตนา เช่น สีผสมอาหาร สารเร่งเนื้อแดง
***ใส่ในอาหารได้แต่ต้องไม่เกินค่ามาตรฐาน

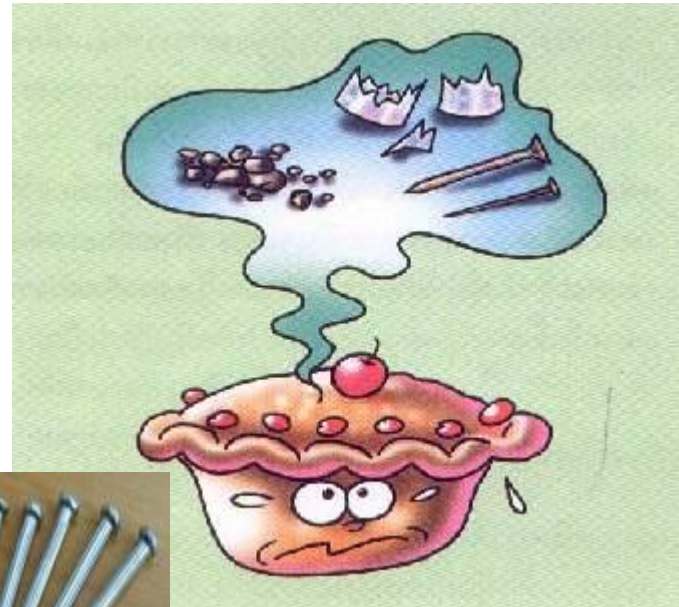
ค. สารเคมีที่อาจปนเปื้อนมาโดยไม่เจตนา เช่น ยาฆ่าแมลง

ง. สารเคมีที่ใช้เป็นประจำในร้านอาหาร หรือโรงงานอาหาร เช่น
สารหล่อลื่น น้ำมันฆ่าเชื้อ สีที่ใช้ทาเครื่องจักร

อันตรายทางกายภาพ (อันตรายที่สามารถสัมผัสได้)

- จะก่อให้เกิดการบาดเจ็บ ขณะรับประทาน ได้แก่ เศษแก้ว เศษโลหะ เศษไม้ เศษหิน เป็นต้น

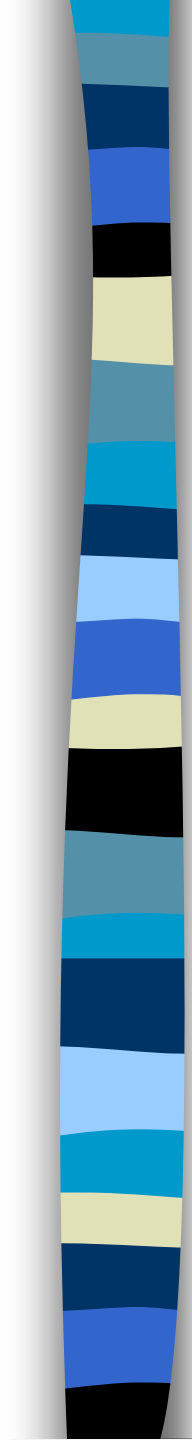

ขั้นตอนการทำงานของ ระบบ HACCP

5 ขั้นตอนพื้นฐาน+7หลักการตามข้อกำหนด

5 ขั้นตอนพื้นฐาน ได้แก่

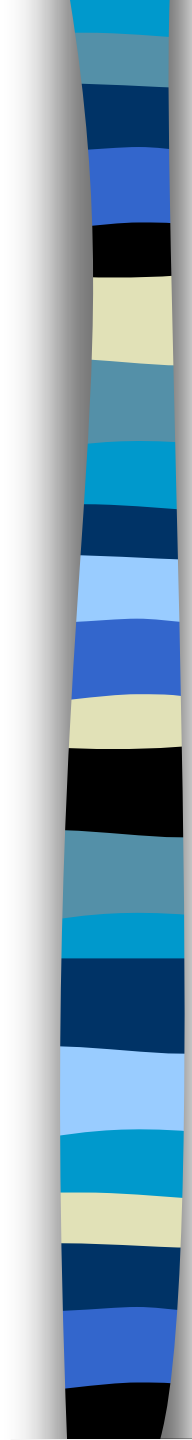
1. นโยบายฝ่ายบริหาร
2. การจัดตั้งทีมงาน HACCP
3. การกำหนดรายละเอียดผลิตภัณฑ์
4. การจัดทำแผนภูมิการผลิต
5. การทวนสอบแผนภูมิการผลิต

7 หลักการตามข้อกำหนด ได้แก่

1. การวิเคราะห์อันตราย
2. การหาจุดวิกฤตที่ต้องควบคุม
3. การกำหนดค่าจำกัดวิกฤต
4. การกำหนดแผนการเฝ้าระวังติดตาม
5. การกำหนดมาตรการแก้ไขเมื่อเกิดการเบี่ยงเบน
6. การจัดทำระบบเอกสาร
7. การทวนสอบระบบ

- การวิเคราะห์หาจุดวิกฤติ (Hazard Analysis) : การทำหลักการที่ 1 และ 2 จนได้จุด CCP
- Critical Control Point หรือ CCP** คือ จุดหรือขั้นตอนหรือวิธีการใด ๆ ซึ่งสำคัญหรือวิกฤติในกระบวนการผลิตหนึ่ง ๆ ซึ่งเราสามารถหาวิธีเข้าไปควบคุมได้เพื่อที่จะ ลด หรือ กำจัด อันตรายให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ เป็นจุดหรือขั้นตอนที่ถ้าหากสูญเสียการควบคุมแล้วจะก่อให้เกิดปัญหาทางด้านความปลอดภัยให้แก่ผู้บริโภค
- แผนงาน HACCP (HACCP PLAN) : การทำหลักการที่ 3,4 และ 5 เพื่อควบคุมจุดวิกฤติให้อยู่ภายใต้สภาวะที่กำหนด

การจัดทำเอกสาร

- นโยบายคุณภาพ (Quality Policy)
- แผนผังองค์กร (Organization Chart)
- แต่งตั้งทีมงาน HACCP (HACCP Team Establishment)
- รายละเอียดผลิตภัณฑ์และการนำไปใช้ (Product Description and Intended Use)
- แผนภูมิการผลิตที่ผ่านการทวนสอบแล้ว (Process Flow Diagram)

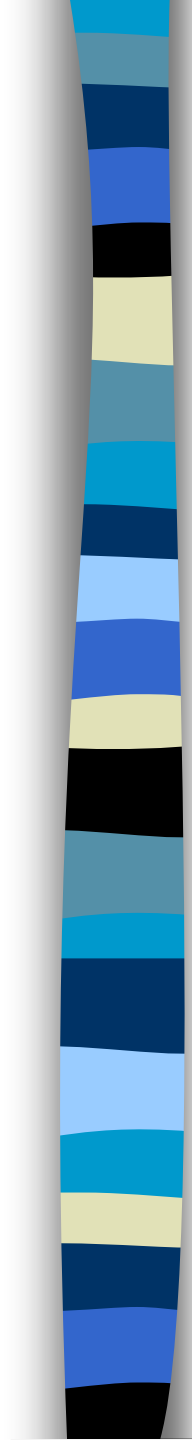
การจัดทำเอกสาร (ต่อ)

- แผนผังโรงงาน
- TOR (Term of Reference)
- ตารางวิเคราะห์หาจุดวิกฤติที่ต้องควบคุม (CCP Analysis)
- แผนงานควบคุมจุดวิกฤติ (HACCP Plan)

การจัดทำเอกสาร (ต่อ)

- เอกสารต่างต้องมึระบบการควบคุมเอกสาร (ตามหลักการที่ 6) โดย
  - มีการระบุสถานภาพของเอกสาร เช่น ชื่อ-รหัส เอกสาร, วันที่ใช้งาน, การแก้ไขครั้งที่ ฯลฯ
  - มีการอนุมัติเอกสารก่อนใช้งาน
  - มีการควบคุมการแจกจ่าย การทำสำเนา การถือครอง การแก้ไข การเรียกคืน การทำลาย
- เอกสารต่าง ๆ ในระบบต้องอ้างอิงถึงกัน สื่อสารกันในส่วนที่เกี่ยวข้องได้

นโยบายคุณภาพ

- แสดงความรับผิดชอบต่อลูกค้า/ผู้บริโภค
- แสดงความรับผิดชอบต่อบุคลากรในองค์กร
- สอดคล้องกับระบบคุณภาพที่จะนำมาใช้
- แสดงการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
- ผู้บริหารลงนาม ประกาศอย่างเป็นทางการ
- มีการสื่อสารให้รับทราบทั่วกันทั้งองค์กร

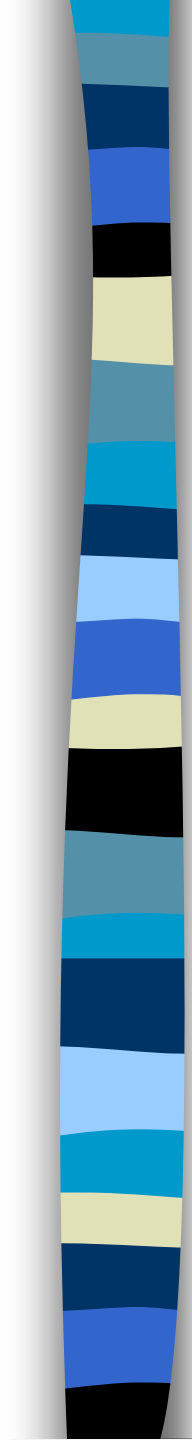
ตัวอย่างนโยบายคุณภาพ

บริษัท เครื่องดื่มไทย จำกัด เป็นผู้ผลิตและจำหน่ายเครื่องดื่ม มีความมุ่งมั่นที่จะผลิตเครื่องดื่มที่มีคุณภาพและปลอดภัยต่อผู้บริโภค โดยได้นำ**ระบบคุณภาพ ISO 9000 และระบบ HACCP ตามมาตรฐาน Codex Alimentarius** มาประยุกต์ใช้ในองค์กร ทั้งนี้ผู้บริหารพร้อมให้การสนับสนุนทรัพยากรทางด้านต่าง ๆ ตามความจำเป็น รวมถึง**การพัฒนาบุคลากร** ให้มีความพร้อมในการจัดทำระบบอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง จึงประกาศเพื่อให้รับทราบและร่วมมือกันต่อไป

ตัวอย่าง Food Safety Policy บริษัท SEA-SHIP จำกัด

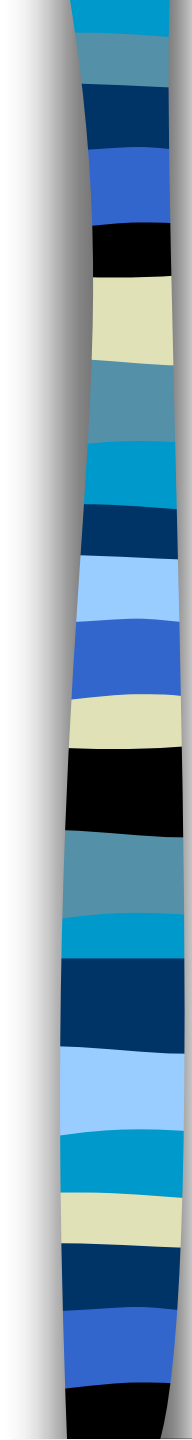
บริษัท SEA-SHIP จำกัด เป็นผู้ประกอบการแพปลาสดประเภทปลาทูน่า และปลาแมคคอเรล ส่งมอบแก่บริษัทปลากระป๋องชั้นนำของประเทศไทย เพื่อการส่งออกยังต่างประเทศ บริษัทจึงมีความมุ่งมั่นในการสนับสนุนการผลิตอาหารที่ปลอดภัย และสอดคล้องตามข้อกำหนดของลูกค้าและกฎหมายอาหารที่เกี่ยวข้อง โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. การจัดหาปลาที่มีคุณภาพ ความสด สะอาด และส่งเสริมให้มีการจัดการผลิต และการขนส่งที่ดีตามหลักสุขลักษณะการผลิตที่ดี (GMP)
2. การรับ จัดเก็บ และการปรับปรุงข้อมูลกฎหมายและระเบียบการผลิตในขั้นต้น (Primary Production) ตามที่ลูกค้ากำหนด และปฏิบัติตามแนวทางที่ลูกค้ากำหนดอย่างเคร่งครัด
3. ส่งเสริมการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ
4. สนับสนุนให้มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องโดยวัตถุประสงค์ที่วัดผลได้

แผนผังองค์กร (Organization Chart)

- แสดงโครงสร้างการบริหารองค์กร ตั้งแต่ระดับผู้บริหารจนถึงระดับหัวหน้างาน
- แสดงด้วยตำแหน่งงาน ไม่ควรระบุชื่อบุคคล
- บ่งชี้ตำแหน่งงานที่อยู่ในทีมงาน HACCP

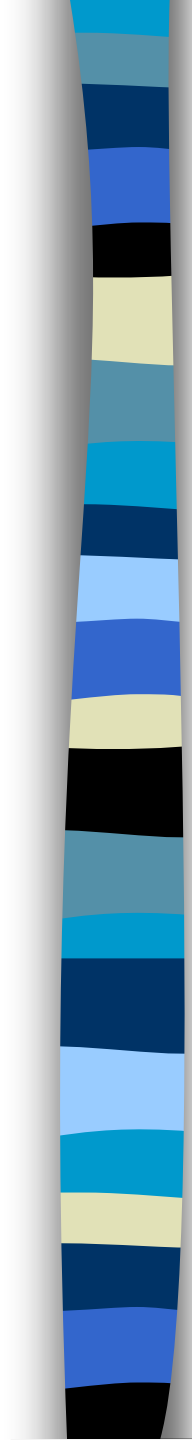

ทีมงาน HACCP

- มาจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ผลิต, Q.C., วิศวกร, จัดซื้อ ฯลฯ
- มีความรับผิดชอบ และมีอำนาจในการตัดสินใจ สั่งการ
- ผ่านการแต่งตั้งโดยผู้บริหาร มีเอกสารระบุทีมงาน HACCP
- ควรระบุชื่อ-สกุล, ทักษะ ความสามารถ หรือคุณสมบัติในการเข้าเป็นทีมงาน
ทีมงาน ควรผ่านการฝึกอบรมทาง GMP & HACCP

ทีมงาน HACCP ควรมีคุณสมบัติดังนี้

- สามารถบ่งชี้อันตรายที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง
- รู้ระดับความเสี่ยงว่ามีมากน้อยเพียงใด
- แนะนำวิธีการควบคุม วิธีการเฝ้าระวังติดตามผล (Monitoring) และวิธีการทบทวนสอบผล (Verification)
- แนะนำวิธีการแก้ไข (Corrective action) เมื่อมีการเบี่ยงเบน (Deviation) ไปจากการปฏิบัติงานตามปกติ
- แนะนำงานวิจัยที่เหมาะสมเพื่อเป็นข้อมูลใช้ในการจัดทำระบบ HACCP ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
- สามารถคาดคะเนได้ว่าระบบ HACCP จะประสบความสำเร็จได้เมื่อไร

ทีม HACCP ควรเริ่มต้นด้วยการสำรวจสิ่งต่าง ๆ

- ☐ Suppliers
- ☐ Ingredient specifications
- ☐ Batches of ingredients
- ☐ Formulation
- ☐ Product specifications
- ☐ Facility and layout
- ☐ Types of equipment
- ☐ Equipment design
- ☐ Preparation procedures
- ☐ Operating conditions
- ☐ Processing parameters
- ☐ Employee practices
- ☐ Packaging materials
- ☐ Storage and warehousing
- ☐ Distribution
- ☐ Retail handling and display
- ☐ Product shelf-life
- ☐ Label
- ☐ Instructions to the consumer

ตัวอย่างทีมงาน

ชื่อและนามสกุล	ตำแหน่ง/แผนก/ฝ่าย	ประสบการณ์/ทักษะ/ การศึกษา
ฤตุน สุขดี	ผู้จัดการบริษัท	ปริญญาเอกบริหารธุรกิจ
ศาสตราจารย์ พอเพียง	ผู้จัดการฝ่ายซ่อมบำรุง	ปริญญาโทวิศวกรเครื่องกล
กาทนา พอดี	ผู้จัดการฝ่ายผลิต	ปริญญาโทการตลาด
ศรี โคม สามัคคี	ผู้จัดการฝ่ายควบคุมคุณภาพ	ปริญญาโทเทคโนโลยีการอาหาร

*ประสบการณ์/ทักษะ/การศึกษา สามารถเพิ่มเติมได้

รายละเอียดผลิตภัณฑ์/วัตถุประสงค์การใช้

เป็นการกำหนดขอบข่าย (scope) เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการช่วยพิจารณาผลิตภัณฑ์

- ลักษณะผลิตภัณฑ์มีความเสี่ยงจากอันตรายประเภทใด
- ลักษณะผลิตภัณฑ์มีจุดเด่นในการควบคุมอันตราย หรือศึกษาถึงผลิตภัณฑ์มีความเสี่ยงในการจัดเก็บ จัดจำหน่าย หรือไม่
- ทราบถึงระดับความเข้มงวดในการวางระบบการควบคุม เช่น กลุ่มผู้บริโภค หรือลักษณะการใช้ผลิตภัณฑ์
- ทราบถึงข้อกำหนดที่ต้องเกี่ยวข้อง เช่น บางกลุ่มประเทศคู่ค้าที่อาจมีข้อกำหนดเฉพาะ

รายละเอียดผลิตภัณฑ์

•ชื่อผลิตภัณฑ์

- เพื่อเป็นการกำหนดขอบข่ายการจัดทำระบบ HACCP
- ระบุชื่อให้ชัดเจน อาจเป็นชื่อเฉพาะ ชื่อทางการค้า หรือชื่อเรียกทั่วไปก็ตาม ต้องสื่อถึงผู้บริโภคได้ ไม่สับสน

รายละเอียดผลิตภัณฑ์ (ต่อ)

•คุณสมบัติผลิตภัณฑ์ ระบุลักษณะเด่น ๆ ที่ทำให้ผลิตภัณฑ์มีอายุได้ตามที่กำหนด เช่น

- ผลิตภัณฑ์ผ่านกระบวนการ**หลักที่ควบคุมอันตรายได้** เช่น การฆ่าเชื้อ
- ผลิตภัณฑ์มีคุณลักษณะเด่นที่ช่วยในการ**ถนอมอาหาร** เช่น ความชื้นต่ำ
- ผลิตภัณฑ์มีลักษณะเด่นในตัวเอง เช่น มี **pH ต่ำมาก, เหนียว (ไม่มีสารอาหาร)**
- ผลิตภัณฑ์ถูกปรับสภาพเพื่อช่วยในการ**ถนอมอาหาร** เช่น **เติมสารกันเสีย**
ปรับกรด

รายละเอียดผลิตภัณฑ์ (ต่อ)

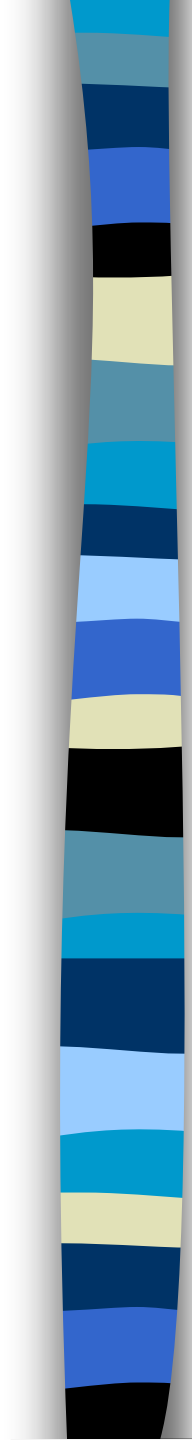
- **ลักษณะการใช้ผลิตภัณฑ์** เช่น พร้อมบริโภค, ต้องนำไปผ่านการให้ความร้อนก่อนบริโภค, ใช้เป็นส่วนผสมในการปรุงอาหาร, จำหน่ายแก่โรงงานอุตสาหกรรมต่อเนื่อง
- **ภาชนะบรรจุ** ควรระบุประเภท/ชนิด ของภาชนะบรรจุอย่างชัดเจน โดยเฉพาะที่สัมผัสกับผลิตภัณฑ์โดยตรง เช่น ถุงพลาสติก PE/PP, หากขนาดของภาชนะบรรจุมีผลกับ pouch การควบคุมอันตรายควรมีการระบุขนาดของภาชนะด้วย เช่น ขนาดกระป๋อง, ขนาดของ retort
- **อายุการเก็บ** ควรระบุอายุของผลิตภัณฑ์ และสภาวะการเก็บ
- **ลักษณะการจัดจำหน่าย** เช่น จำหน่ายปลีก/ส่ง, จำหน่ายผ่านตัวกลาง (อาจมีการแบ่งบรรจุ) กลุ่มประเทศลูกค้า เป็นต้น

รายละเอียดผลิตภัณฑ์ (ต่อ)

- การดูแลรักษาระหว่างการขนส่ง เช่น การควบคุมอุณหภูมิ
- รายละเอียดที่กำกับบนฉลาก เช่น ชื่อ, น้ำหนัก, ส่วนประกอบ, ข้อแนะนำ, ข้อควรระวัง ฯลฯ
- วัตถุประสงค์การใช้ เช่น เด็กทารก, ผู้ป่วยเฉพาะทาง, ผู้บริโภคทั่วไป ซึ่งจะ
เป็นข้อบ่งชี้ในการพิจารณาอันตรายตามกลุ่มเป้าหมาย

รายละเอียดผลิตภัณฑ์

1.ชื่อผลิตภัณฑ์	นมเปรี้ยวพลาสติกเจอร์โรสตรอเบอร์รี่
2.ลักษณะสำคัญของผลิตภัณฑ์	ของเหลว รสเปรี้ยว ค่า pH 5.6-5.8 และมีชั้นกากใยของสตรอเบอร์รี่
3.ลักษณะการใช้ผลิตภัณฑ์	เขย่าก่อนดื่มก่อนวันหมดอายุ
4.ภาชนะบรรจุ	บรรจุถุงพลาสติกทนความร้อน (PE) ทึบแสง และผนึกปิดสนิทด้วยความร้อน
5.อายุการเก็บรักษา	1 สัปดาห์ เก็บรักษาที่อุณหภูมิต่ำกว่า 8°C
6.สถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์	Supermarket และร้านค้าทั่วไป
7.ข้อแนะนำการใช้ฉลาก	รับประทานได้ตั้งแต่เด็กอายุ 3 ขวบ, ควรบริโภคก่อนวันหมดอายุ
8.การควบคุมจำเพาะระหว่างขนส่ง	ขนส่งโดยรถบรรทุกที่ควบคุมอุณหภูมิต่ำกว่า 8°C

ข้อควรระวังในการเขียนแผนภูมิการผลิต

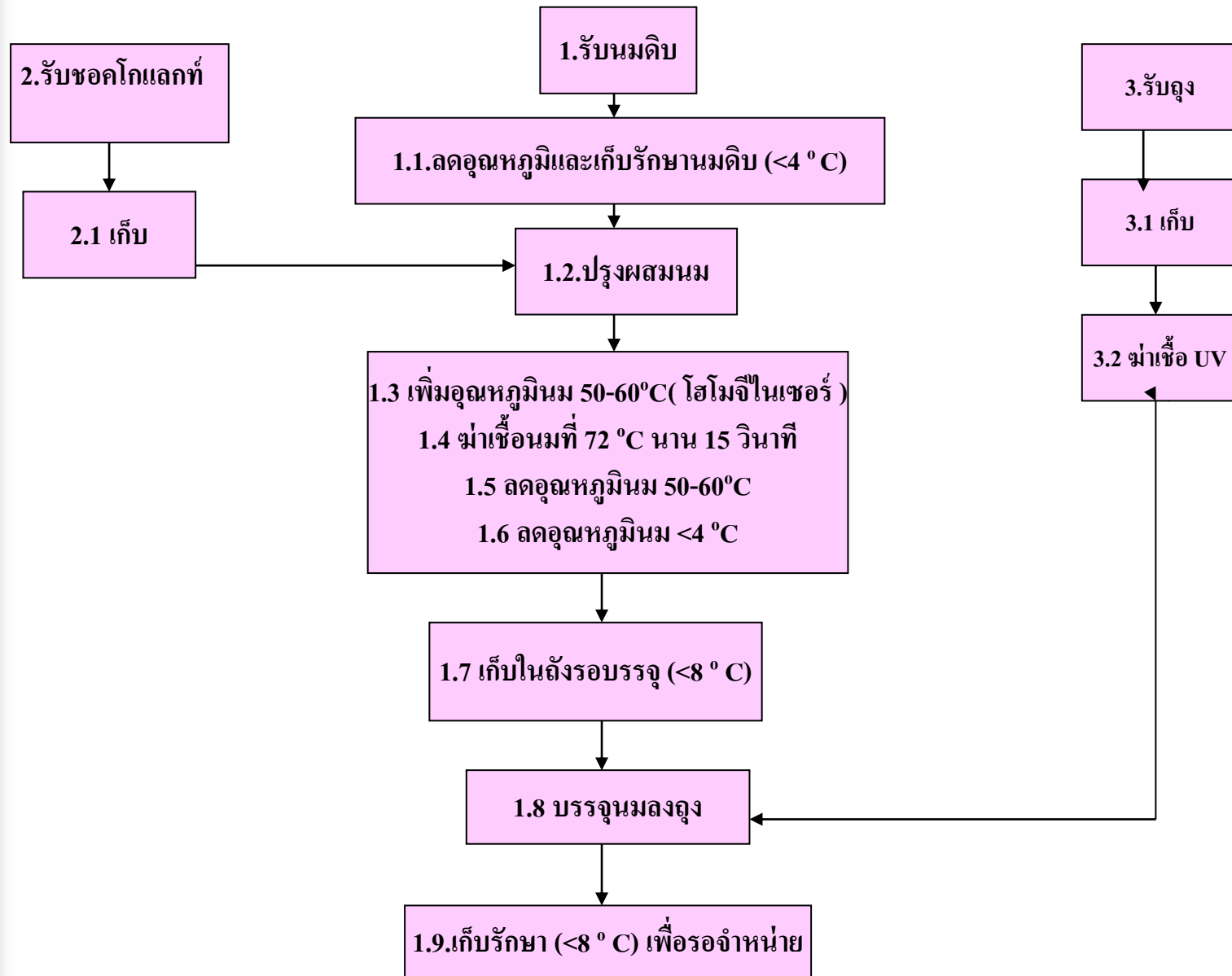
- วัตถุดิบไม่ครบถ้วนตามการผลิตจริง
- ไม่ระบุ บรรจุผลิตภัณฑ์ และการเตรียม เช่น การล้างกระป๋อง
- ไม่ระบุขั้นตอนการจัดเก็บวัตถุดิบต่าง ๆ โดยเฉพาะในกรณีสถานะการจัดเก็บแตกต่างกัน
- ไม่ระบุการ Re-process, Rework
- ในกรณีที่เครื่องจักรตัวเดียวแต่มีหลาย ๆ ขั้นตอนการทำงานรวมอยู่

แผนภูมิการผลิต

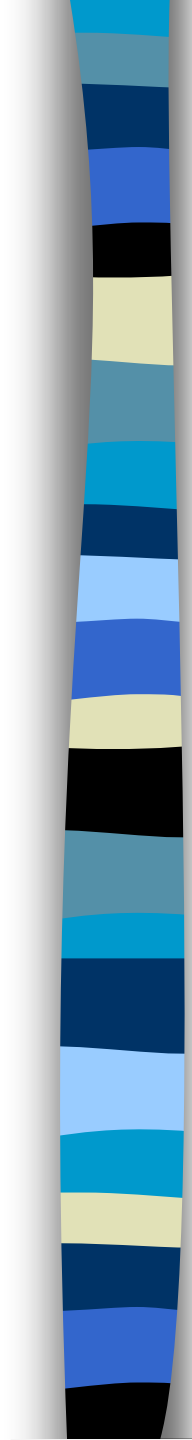
- เขียนแผนภูมิการผลิตตามผลิตภัณฑ์ที่จะจัดตั้งระบบ HACCP ตามที่ปฏิบัติจริง
- ครอบคลุมการผลิตทุกขั้นตอน ตั้งแต่วัตถุดิบ กระบวนการต่าง ๆ จนส่งจำหน่าย
- จัดทีมงานเดินตรวจในสายการผลิตเทียบกับแผนที่เขียนขึ้น
- ทดสอบแล้วผู้บริหารเซ็นชื่อรับรองแผนภูมิ
- การเขียนแผนภูมิการผลิต อาจใช้แทน 1 ผลิตภัณฑ์ หรือ 1 กลุ่มผลิตภัณฑ์ก็ได้

แผนภูมิกระบวนการผลิตนมพาสเจอร์ไรส์

รายการส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์

วัตถุดิบ	ส่วนผสม
นํ้านมโค, สตรอปเปอร์รี่	<i>Lactobacillus lactis</i>
ภาชนะบรรจุ	อื่นๆ
ถุงพลาสติกทนความร้อน (PE) ทึบแสง	นํ้า คลอรีน ค่ากักเก็บ

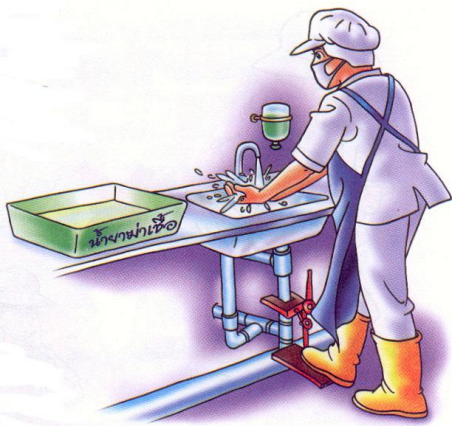

แผนผังโรงงาน (Plant Layout)

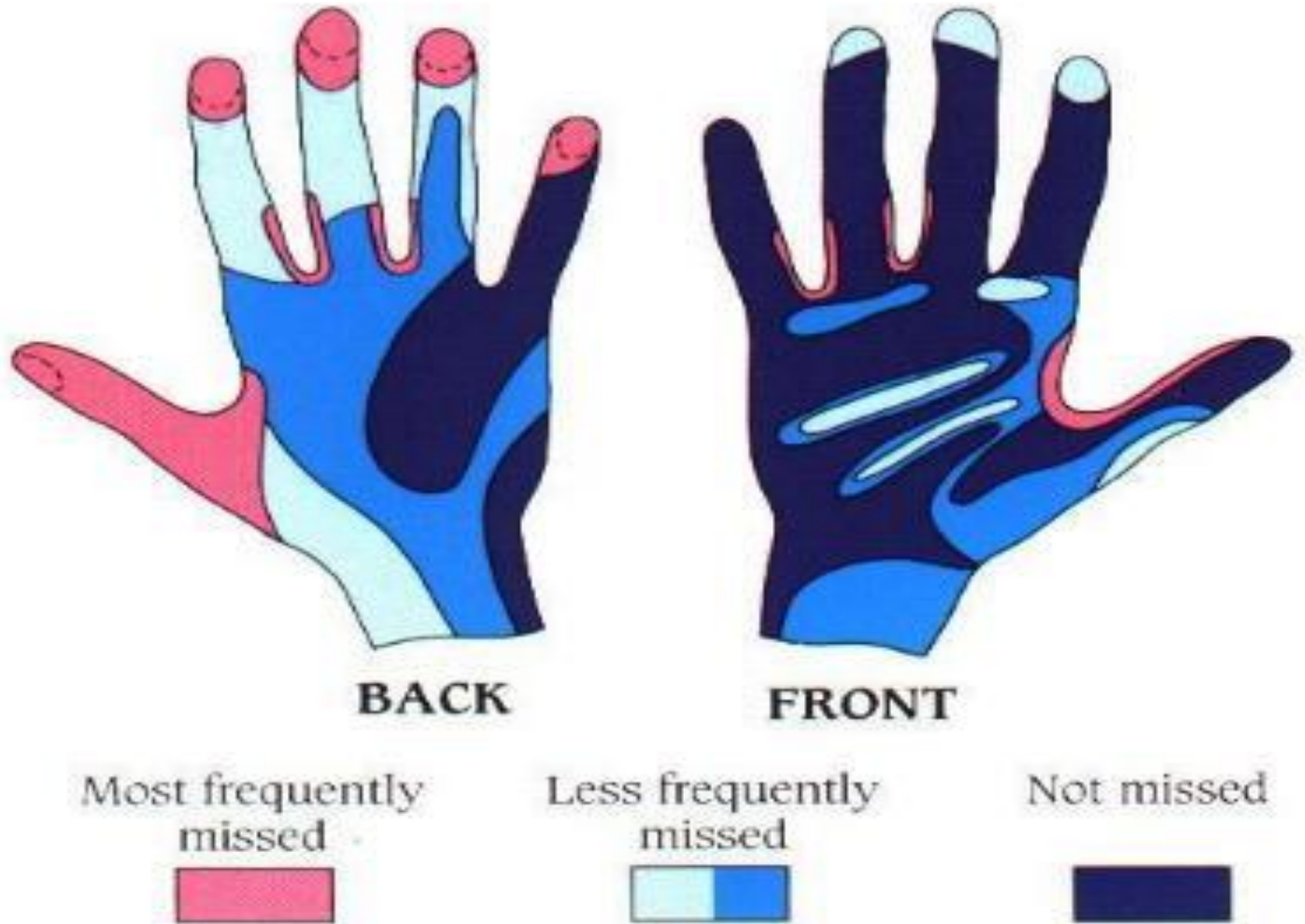
- ช่วยประเมินความเสี่ยงจากการออกแบบสายการผลิต
- ช่วยในการพิจารณาแยกบริเวณการผลิต High Care/Low Care
- ช่วยประเมินความเสี่ยงจากพนักงานและการทำงานในแต่ละพื้นที่

สิ่งที่ควรระบุในแผนผังโรงงาน

- แยกพื้นที่ **High Care/Low Care** อย่างชัดเจน
- แสดงเส้นทางการไหลของกระบวนการผลิต ตั้งแต่วัตถุดิบถึงผลิตภัณฑ์
- แสดงเส้นทางการเดินของพนักงาน

Results of hand cleansing study.

<http://www.flemingforum.org.uk/images/handwash.JPG>

หลักการที่ 1 การวิเคราะห์อันตราย

- ให้ประเมิน และระบุอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนตามแผนภูมิการผลิต
- ระบุมาตรการควบคุมที่ใช้ควบคุมอันตรายตามที่ระบุได้
- อันตรายที่ระบุ เน้นเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยต่อการบริโภคผลิตภัณฑ์นั้น ๆ
- รวบรวมรายการของอันตรายที่ประเมินทั้งหมด และจัดทำ TOR (Term of Reference)

ระบุอันตรายทางชีวภาพ

อันตรายทางชีวภาพที่ระบุ	ควบคุมที่
วัณโรค น้ำนมโค; มีการปนเปื้อนเชื้อ <i>Mycobacterium tuberculosis</i> Coliform <i>Staphylococcus aureus</i>	มีการสุ่มตรวจทางจุลชีววิทยา มีการขึ้นทะเบียนผู้จำหน่าย กำหนดมาตรฐานวัณโรค ควบคุมอุณหภูมินมโค เมื่อนำมาส่ง ณ โรงงาน
กระบวนการผลิต การรับน้ำนมโค	ควบคุมอุณหภูมินมโค เมื่อนำมาส่ง ณ โรงงาน

ตัวอย่างของการวิเคราะห์อันตรายและการเตรียมป้องกัน

จุดที่เกิด	อันตรายที่วิเคราะห์ได้	การป้องกัน
ผักบรรจุกระป๋อง	<i>C. botulinum</i>	กระบวนการให้ความร้อนที่เพียงพอ สภาพโดยรวมของภาชนะบรรจุ การควบคุม pH
วัตถุดิบที่รับเข้ามา	สารฆ่าแมลงตกค้าง	ผู้ปลูก
วัสดุสำหรับการบรรจุที่รับเข้ามา	สารพิษ	ผู้ขาย
การเทวัตถุดิบจากถุง	ขึ้นไม้ซึ่งวางเรียงบนแพลตฟอร์ม	ทำความสะอาด/ปิดถุงก่อนใช้
เครื่องมือในการผลิตทุกชิ้น	สารเคมีที่ใช้ทำความสะอาด ที่ตกค้างอยู่	ใช้สารเคมี วิธีการ และการตรวจสอบที่ได้รับการรับรอง ⁶⁴

จุดควบคุมหรือ Control Point

- **Control Point หรือ CP** คือจุดหรือขั้นตอนหรือวิธีการใด ๆ ที่เราสามารถ ควบคุม ป้องกันหรืออันตรายทางด้านชีวภาพ เคมี และกายภาพได้ ตัวอย่างเช่น เราสามารถป้องกันเศษโลหะที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากการเสียดสีของเครื่องมือหรือเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตได้ โดยการบำรุงรักษา ตรวจสอบเครื่องมือและเครื่องจักรเป็นประจำ ติดตั้งแม่เหล็กในกระบวนการผลิตส่วนที่ต่อจากเครื่องมือหรือเครื่องจักรที่มีโอกาสจะเกิดเศษโลหะ การกระทำดังที่กล่าวมานี้ทุกจุดควบคุมหรือ Control Points แต่วิธีการเหล่านี้ไม่สามารถประกันได้ว่าผลิตภัณฑ์สุดท้ายจะปลอดภัยจากโลหะ ส่วนการติดตั้งเครื่องตรวจโลหะเพื่อใช้ในการตรวจโลหะในผลิตภัณฑ์สุดท้ายจะเป็นจุดที่ใช้ในการประกันความปลอดภัยให้กับผู้บริโภค จึงถือว่าเครื่องตรวจโลหะเป็น critical control point

การกำหนดขอบข่ายของอันตราย (Term of Reference : TOR)

การจัดทำ TOR เป็นการพิจารณาและรวบรวมว่ามีอันตรายใดบ้าง จากทั้ง 3 ประเภทที่มีโอกาสเกิดขึ้นในผลิตภัณฑ์นั้น ๆ โดย

- พิจารณาจากสภาพการทำงานจริงที่อาจก่อให้เกิดอันตรายได้จริง (ไม่รวมคุณภาพ)
- พิจารณาจากประวัติของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ว่าพบอันตรายใดบ้าง
- อาจเป็นอันตรายที่ติดมาจากวัตถุดิบแต่ละชนิด รวมถึงบรรจุภัณฑ์
- อันตรายที่อาจเกิดในระหว่างกระบวนการผลิต
- อันตรายที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงตามลักษณะของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ
- จะได้หลังจากการพิจารณาหลักการที่ 1 แล้วรวบรวมเป็นอันตรายแต่ละประเภท โดยไม่ต้องแยกเป็นแต่ละขั้นตอนการผลิต

กำหนดความเสี่ยง และความรุนแรง

ความเสี่ยง (Risk) กำหนดระดับของความ
เสี่ยงเป็นดังนี้

- # ความเสี่ยงสูง (High Risk) คือ มีโอกาสที่จะเกิดอันตราย
- # ความเสี่ยงปานกลาง (Medium Risk) คือ มีโอกาสปานกลางที่จะเกิดอันตราย
- # ความเสี่ยงต่ำ (Low Risk) คือ มีโอกาสน้อยที่จะเกิดอันตราย

ความรุนแรง (Severity) กำหนด
ความรุนแรงของอันตรายแต่ละชนิดว่า
เป็น

- # วิกฤต (Critical) คือ รุนแรงขั้นวิกฤต
ทำให้อาหารไม่ปลอดภัยอย่างแน่นอน
- # ร้ายแรง (Serious) คือ รุนแรงขั้นร้ายแรง
ที่น่าจะทำให้อาหารไม่ปลอดภัย
- # ค่อนข้างรุนแรง (Major) คือ ค่อนข้าง
รุนแรง อาจทำให้อาหารไม่ปลอดภัย
- # ไม่รุนแรง (Minor) คือ ไม่รุนแรง ไม่มี
ผลกระทบต่อความปลอดภัยของอาหาร

ตัวอย่าง: การประเมินความเสี่ยงในอาหาร

□ โอกาสในการเกิด (Likely occurrence of hazards)

1= นานๆ ครั้ง 0-1 ครั้งต่อ 12 เดือน หรือมีเครื่องมือหรือวิธีการในการตรวจจับเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง

2= 2-6 ครั้งต่อ 12 เดือน หรือต้องการการเฝ้าระวังทวนสอบเป็นระยะเวลาทุกวัน หรือทุกสัปดาห์

3= บ่อยๆ ครั้ง มากกว่า 6 ครั้งต่อ 12 เดือน หรือระยะเวลาการเฝ้าระวังต่อเนื่องมากกว่า 30 วัน เป็นเหตุการณ์ผิดปกติ เช่น กฎหมายใหม่ โรคระบาด

โอกาสในการเกิด อาจจะใช้ข้อมูลการตรวจพบในอดีต และประสบการณ์ ข้อมูลทางวิชาการ ประกอบการพิจารณา

ตัวอย่าง: การประเมินความเสี่ยงในอาหาร

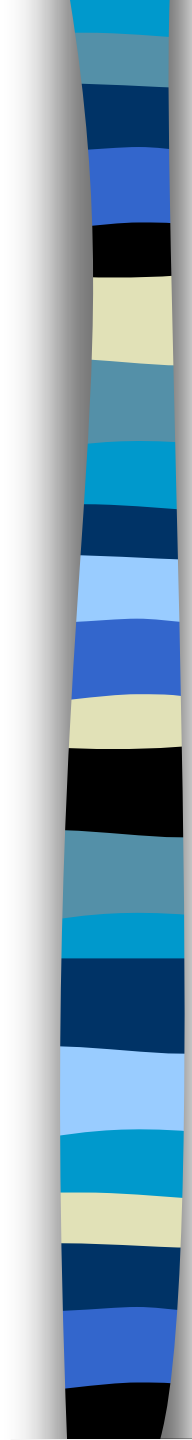
□ ความรุนแรง (Severity of hazards)

- 3= มีความรุนแรงสูงมาก เช่น ลูกค้ำกล้าวตำหนิสินค้า หรือต้องเรียกคืนสินค้า ลูกค้ำบริโภคแล้วมีความผิดปกติกับร่างกาย หรือเสียชีวิต รวมทั้งการปฏิบัติที่ผิดกฎหมายอาหาร ระเบียบการค้า
- 2= มีความรุนแรงปานกลาง เช่น พบความผิดปกติ หรือมีสิ่งแปลกปลอมที่เป็นอันตรายภายในโรงงาน
- 1= มีความรุนแรงน้อย เช่น ปนเปื้อนสิ่งแปลกปลอมที่ไม่อันตราย

การประเมินความเสี่ยง

ความเสี่ยง = โอกาสในการเกิด * ความรุนแรง

ความเสี่ยงระดับ 6 เป็นต้นไปควรได้รับการพิจารณาลดความเสี่ยง

หลักการที่ 2 การกำหนดจุด CCP

- สามารถใช้ Decision Tree ช่วยตัดสินใจว่าจุดใดเป็น CCP
- CCP Decision Tree จะง่ายต่อการพิจารณา หากนำเสนอในรูปแบบตาราง

การตอบคำถาม CCP Decision Tree

คำถาม Q1 : มีมาตรการควบคุมอันตรายที่ระบุหรือไม่

- ให้พิจารณาเฉพาะมาตรการที่ใช้ควบคุมอันตราย โดยมาตรการควบคุมอาจมาจาก

- โปรแกรมพื้นฐานที่ใช้งานอยู่ (GMP)

- ขั้นตอนที่กำลังพิจารณาอยู่หรือการควบคุมการทำงานที่ขั้นตอนนั้น

- ขั้นตอนอื่น ๆ ถัดไปจากที่กำลังพิจารณา

การตอบคำถาม CCP Decision Tree (ต่อ)

คำถาม Q1 (ต่อ)

- ถ้าตอบว่า ไม่ หากเมื่อพิจารณาในขั้นตอนนี้พบว่ามีอันตรายอยู่แต่ยังไม่มีมาตรการควบคุม ควรพิจารณากำหนดมาตรการควบคุมหรือเปลี่ยนวิธีการทำงาน เพื่อให้ควบคุมอันตรายได้
- ถ้าตอบว่า ใช่ ให้ตอบคำถาม Q2

คำถาม Q2 : **ขั้นตอนนี้** ถูกออกแบบมาเพื่อลดหรือกำจัดอันตรายให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ใช่หรือไม่

- ให้พิจารณาที่ขั้นตอนการทำงานนั้นเท่านั้น ว่ามีเป้าหมายเพื่อลดหรือกำจัดอันตรายหรือไม่ จะเห็นชัดในกรณีที่ขั้นตอนนั้นเป็นการฆ่าเชื้อ
- ถ้าตอบว่า ใช่ ขั้นตอนนั้นจะเป็นจุด CCP ทันที
- ถ้าตอบว่า ไม่ ให้ตอบคำถาม Q3 ต่อไป
- ระวังก่อนนำมามาตรการควบคุมเข้ามาพิจารณาค่อย

คำถาม Q3 : อันตรายที่ระบุมีอยู่ในปริมาณมากกว่าระดับที่ยอมรับได้ หรือสามารถเพิ่มจำนวนเกินกว่าระดับที่ยอมรับได้ใช่หรือไม่

- ให้พิจารณาอันตรายตามที่ระบุอยู่เท่านั้น โดยคำถามที่ใช้สามารถแยกเป็น 2 กรณี

- ถ้าเป็นอันตรายทางกายภาพหรือเคมี ให้ตั้งคำถามว่า “อันตรายที่ระบุมีอยู่ในปริมาณมากกว่าระดับที่ยอมรับได้ใช่หรือไม่”

- ถ้าเป็นอันตรายทางชีวภาพ ให้ตั้งคำถามว่า “อันตรายที่ระบุสามารถเพิ่มจำนวนจนเกินกว่าระดับที่ยอมรับได้ใช่หรือไม่”

- คำถาม “Q3” มักจะตอบว่า ใช่

ซึ่งโอกาสที่จะตอบว่า ไม่ นั้น น้อยมาก

คำถาม Q4: มีขั้นตอนถัดไปที่สามารถลดหรือกำจัดอันตรายให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้หรือไม่

- ให้พิจารณาจากขั้นตอนอื่น ๆ ถัดไปจากขั้นตอนที่กำลังพิจารณา (ดูได้จากแผนภูมิการพลิต)
- ถ้าตอบว่า ใช่ แสดงว่าจุดนั้นไม่ใช่จุด CCP เนื่องจากอาจยังมีขั้นตอนถัดไปควบคุมอันตรายได้ ดังนั้นควรระบุขั้นตอนถัดไปนั้นลงใน Subsequent Step ด้วย
- เมื่อถึงขั้นตอนถัดไป (Subsequent Step) ตามที่ระบุอยู่นั้นต้องนำอันตรายตัวนั้นมาพิจารณาอีกครั้งด้วย
- หาก Q4 ตอบว่า ไม่ใช่ แสดงว่าจุดนั้นจะเป็นจุด CCP ทันที

ข้อสังเกต

- CCP 1 จุด อาจควบคุมอันตรายได้มากกว่า 1 อย่าง
  - การเก็บรักษาในห้องเย็นอาจเป็น CCP ที่ควบคุมการเจริญของ **Pathogenic Bacteria** และควบคุมการเกิด **Histamine**
- อันตราย 1 อย่าง อาจต้องการ CCP มากกว่า 1 จุด ในการควบคุม
  - **Pathogenic Bacteria** ของขั้นตอนการทอดแฮมเบอร์เกอร์ มี CCP 2 จุด คือ การควบคุมอุณหภูมิและเวลาการทอดและการควบคุมความหนาของชิ้นเนื้อในกระบวนการขึ้นรูป

CCP อาจเปลี่ยนไปเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง

- Plant Lay-Out
- สูตรการผลิต, ส่วนผสม
- เครื่องจักรและอุปกรณ์
- ขั้นตอนการผลิต
- Sanitation and Support program
- CCP ของแต่ละโรงงานจะแตกต่างกัน แม้จะผลิตอาหารชนิดเดียวกัน

ตัวอย่าง การวิเคราะห์จุด CCP ในโรงงานผลิตนมเปรี้ยวรสตรอเบอร์รี่

No.	วัตถุดิบ/ขั้นตอนกระบวนการ	B/C/P	อันตรายและสาเหตุ/แหล่งที่มาของอันตราย	มาตรการควบคุม	Decision tree				CCP Y/N	Subsequent step
					Q 1	Q 2	Q 3	Q 4		
1.1	รับน้ำนมวัวดิบ	B1	เชื้อโรคปนเปื้อนจากน้ำนม Coliform	-รับน้ำนมดิบจากศูนย์รวมนมที่ได้รับมาตรฐาน จากกรมปศุสัตว์ -ตรวจหาเชื้อ Coliform ทุกตัวอย่างที่รับเข้าโรงงาน โดย QC -ควบคุมอุณหภูมิรถขนส่งน้ำนม $\leq 4^{\circ}\text{C}$	Y	N	Y	Y	N	การฆ่าเชื้อ (ขั้นตอนที่ 1.4)
		C1	Aflatoxins (AFM1)	-รับน้ำนมดิบจากศูนย์รวมนมที่ได้รับมาตรฐาน จากกรมปศุสัตว์ -ควบคุมอุณหภูมิรถขนส่งน้ำนม $\leq 4^{\circ}\text{C}$	Y	Y			Y	
		C2	ยาปฏิชีวนะตกค้าง	-รับน้ำนมดิบจากศูนย์รวมนมที่ได้รับมาตรฐาน โดย QC -มีระบบการสุ่มตัวอย่างตรวจทางห้องปฏิบัติการทุกครั้ง	Y	Y			Y	

ขั้นตอน	ลักษณะของอันตราย	ค่าวิกฤต	วิธีตรวจติดตาม	วิธีปฏิบัติเมื่อเกิดการเบี่ยงเบน	บันทึกจุดวิกฤตที่ต้องควบคุม
CCP 1 (1.1) การรับน้ำนมดิบ	C สารพิษจากเชื้อรา	ต้องไม่พบสารพิษ AFM1 เกิน มาตรฐาน 0.5 µg/kg	-ให้ QC ตรวจสอบใบรับรอง การตรวจสอบสารพิษ จากศูนย์รวบรวม น้ำนมทุก 6 เดือน -ให้ QC สุ่มตรวจน้ำนม จากผู้จำหน่ายเพื่อ ขอรับรองการตรวจ สารพิษทุกปี	QC ปฏิเสธการรับน้ำนม และมีมาตรการ ลงโทษ	-ใบตรวจสอบ วัตถุดิบ -ใบรับรองสาร ตกค้าง -บันทึกการส่ง ตัวอย่าง เพื่อตรวจ สารพิษ
CCP 2 (1.1) การรับน้ำนมดิบ	C ยาปฏิชีวนะ ตกค้าง	ต้องไม่พบ	-QC ขอใบรับรอง คุณภาพน้ำนมดิบที่ มีการตรวจยา ปฏิชีวนะตกค้าง จากศูนย์รวบรวม น้ำนมทุกครั้ง -QC มีระบบสุ่มตัวอย่าง ทางห้องปฏิบัติการ ทุกครั้งที่ผลิต	QC ปฏิเสธการรับน้ำนม และมีมาตรการ ลงโทษ	- ใบตรวจสอบ วัตถุดิบ -ใบรับรองผลการ ตรวจยา ปฏิชีวนะ ตกค้าง -บันทึกการเก็บ ตัวอย่าง

ขั้นตอน	ลักษณะของอันตราย	ค่าวิกฤต	วิธีตรวจติดตาม	วิธีปฏิบัติเมื่อเกิดการเบี่ยงเบน	บันทึกจุดวิกฤตที่ต้องควบคุม
CCP 3 (1.4) Pasteurization	B เชื้อโรคปนเปื้อนในน้ำนมดิบอาจมีการเพิ่มจำนวนเนื่องจากระบบการฆ่าเชื้อไม่เหมาะสม	อุณหภูมิ $\geq 72^{\circ}\text{C}$ และเวลา ≥ 15 วินาที	-ให้ QC ตรวจเช็คอุณหภูมิขณะ Pasteurization ทุก 2 ชั่วโมง. -ทวนสอบ thermometer อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง -ตรวจเช็คประสิทธิภาพการฆ่าเชื้อโดย วิศวกรประจำเครื่อง ทุกครั้งทั้งก่อนและหลังการผลิต	-ไม่นำนมที่ไม่ผ่านอุณหภูมิ $\geq 72^{\circ}\text{C}$ และเวลา ≥ 15 วินาที มาใช้ในการผลิต จนกว่า QC จะทำการตรวจคุณสมบัติทางกายภาพก่อน โดยต้องหยุดการผลิตก่อน ถ้าคุณสมบัติทางกายภาพไม่เปลี่ยนแปลงใดๆ .ให้ Pasteurization ซ้ำอีกครั้ง พร้อมนำน้ำนมที่ผลิตก่อน 2 ชั่วโมงที่พบปัญหา นำมาถักสินค้าไว้รอการตรวจสอบโดย QC ก่อน -แจ้งวิศวกรประจำเครื่อง ตรวจสอบการทำงานของระบบโดยทันที	-รายงานใบบันทึก อุณหภูมิ -ใบรายงาน สอบเทียบ thermometer -รายงานประสิทธิภาพการฆ่าเชื้อจากห้องปฏิบัติการ -รายงานการทำงานของเครื่องฆ่าเชื้อ

หลักการที่ 3 กำหนด Critical Limit (CL)

- เป็นเกณฑ์กำหนดที่ใช้ควบคุมอันตรายให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ และไม่ก่อให้เกิดอันตรายขึ้นในผลิตภัณฑ์
- อาจกำหนดค่าเป็นทางตรง เช่น อุณหภูมิใจกลางสินค้า หรือทางอ้อม เช่น อุณหภูมิ/เวลาในขั้นตอนการฆ่าเชื้อ
- อาจกำหนดเป็นค่าตัวเลข หรือเป็นเชิงบรรยาย (ตะแกรง ต้องมีสภาพสมบูรณ์)
- ค่า CL ต้องเชื่อถือ, อ้างอิงได้ หรือได้มาจากการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ งานวิจัย ในบริษัท ข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้วภายในบริษัท ข้อบังคับ กฎระเบียบต่าง ๆ

ตัวอย่างแสดงค่าจำกัดวิกฤต ณ จุดที่เป็นจุดควบคุมวิกฤต

ขั้นตอนการผลิต	CCP	ค่าวิกฤต
การทำให้สุก	ใช่	อุณหภูมิข้างในอย่างน้อยของซาลาเปา (เช่น 145°C) อุณหภูมิของตู้อบ : _____ $^{\circ}\text{F}$ เวลา อัตราการให้ความร้อนและทำให้เย็น (ความเร็วของสายพาน ในหน่วย rpm) : _____ rpm ความหนาของแป้งซาลาเปา : _____ มิลลิเมตร องค์ประกอบของซาลาเปา (เช่น ความหนาเนื้อหมู) ความชื้นในตู้อบ : _____ % ของความชื้นสัมผัส

ตัวอย่างค่าจำกัดวิกฤต (Critical Limits)

อันตราย	CCP	Critical Limit
กายภาพ	ผ่านเครื่องตรวจโลหะ	ไม่พบเศษโลหะที่มีขนาดใหญ่กว่า Fe 2.0 มม , Non Fe 2.5 มม
เคมี	การตรวจรับวัตถุดิบ	ปริมาณสูงสุดของ Histamine ไม่เกิน 25 ppm
จุลินทรีย์	เครื่องอบแห้ง	อุณหภูมิการอบ $\geq 200^{\circ}\text{F}$, เวลา ≥ 120 นาที, อัตราเร็วลม ≥ 2 ตารางฟุต/นาที, ความหนา ผลิตภัณฑ์ ≤ 0.5 นิ้ว (เพื่อให้ได้ค่า $A_w \leq 0.85$)

ตัวอย่างค่าจำกัดวิกฤต (Critical Limits)

อันตราย	CCP	Critical Limit
จุลินทรีย์	การปรับกรด	น้ำหนักผลิตภัณฑ์ ≤ 100 ปอนด์ เวลาในการแช่ ≥ 8 ชั่วโมง ความเข้มข้นของกรดอะซิติก ≥ 3.5 % ปริมาตร ≤ 50 แกลลอน (เพื่อให้ได้ pH 4.5) เพื่อควบคุม <i>Clostridium Botulinum</i> ในอาหารหมัก

หลักการที่ 4 การเฝ้าระวังติดตาม (Monitoring)

- เป็นการเข้าใจเฝ้าระวังติดตามตรงจุด CCP ให้อยู่ภายใต้การควบคุม (CL) โดยการระบุแผนงานอย่างชัดเจน (Who/What/When/Where/How/Record)
- บันทึกผลการเฝ้าระวังต้องเป็นไปตามแผนงานกำหนด จะเป็นแบบต่อเนื่อง โดยเครื่องมืออัตโนมัติ หรือเป็นระยะโดยการตรวจเช็คก็ได้
- ไม่ควรใช้วิธีตรวจสอบที่ต้องใช้เวลานานเป็นการเฝ้าระวังติดตาม เช่น การตรวจสอบทางจุลินทรีย์

การเฝ้าระวังติดตาม (Monitoring) 4W 1H

- What/Where สิ่งที่เกิด หรือการสังเกต ณ จุดใดๆ เพื่อควบคุมให้ค่าจำกัดวิกฤตอยู่ภายใต้การควบคุม
- When ความถี่ในการวัดค่า วัดแบบต่อเนื่อง หรือวัดเป็นช่วง ๆ
- Who รับผิดชอบที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง
- How ค่าทางกายภาพ หรือ เคมี (เชิงปริมาณ) หรือค่าจากการสังเกต (เชิงคุณภาพ) ที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการควบคุม

หลักการที่ 5 กำหนดมาตรการแก้ไข/เบี่ยงเบน

- กำหนดมาตรการแก้ไข /เบี่ยงเบน (Deviation) เมื่อพบว่าการควบคุม ณ จุด CCP เบี่ยงเบนไปจากค่าจำกัดวิกฤติ (CL) ดังนั้นทีมงาน HACCP จึงต้องกำหนดวิธีการแก้ไข (Corrective action) ควบคู่กัน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถปฏิบัติได้ทันทีที่มีการเบี่ยงเบนเกิดขึ้น และสามารถควบคุม CCP นั้น ๆ กลับเข้าสู่สภาวะภายใต้การควบคุมอย่างรวดเร็วที่สุด
- การแก้ไขต้องครอบคลุมถึงผลิตภัณฑ์ที่ผ่านกระบวนการในช่วงการเบี่ยงเบน และแก้ไขสาเหตุที่ทำให้เกิดการเบี่ยงเบน
- จัดทำบันทึกการแก้ไข โดยระบุลักษณะการเบี่ยงเบน, รายละเอียดปริมาณของผลิตภัณฑ์, การแก้ไขที่ได้จัดทำผู้รับผิดชอบในการตัดสินใจแก้ไขข้อเบี่ยงเบน

วิธีการแก้ไข

- แก้ไขทันทีที่มีการเบี่ยงเบน ทำให้ไม่ต้อง hold ผลิตรถยนต์เพื่อการตรวจสอบ หรือทิ้งผลิตรถยนต์ไป
- หยุดสายการผลิต เก็บผลิตรถยนต์ชั่วคราว เพื่อตรวจเช็ค แล้วแก้ไขปัญหาในสายการผลิตให้เรียบร้อยก่อน จึงดำเนินการผลิตต่อไป
- หากการเบี่ยงเบนเกิดขึ้นเนื่องจากเครื่องมือ เครื่องจักร หรือการออกแบบที่ไม่ดีของสายการผลิต ต้องแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าทันทีก่อน hold ผลิตรถยนต์ไว้ตรวจเช็ค จากนั้นในระยะยาวจะต้องศึกษาหาสาเหตุ และหาวิธีป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นอีก

การจัดการผลิตภัณฑ์เมื่อเกิดการเบี่ยงเบน

- ขั้นที่ 1 พิจารณาผลิตภัณฑ์ยังมีความปลอดภัยต่อการบริโภคหรือไม่
  - ขึ้นกับการประเมินของผู้ที่มีความชำนาญ
  - ขึ้นกับการทดสอบอันตรายทางกายภาพ เคมี ชีวภาค
- ขั้นที่ 2 จากการประเมินในขั้นที่ 1 ถ้าไม่มีอันตราย ให้ปล่อยผลิตภัณฑ์ไปสู่ขั้นตอนต่อไปได้

การจัดการผลิตภัณฑ์เมื่อเกิดการเบี่ยงเบน (ต่อ)

- ขั้นที่ 3 ถ้ามีโอกาสที่อันตรายจะยังมียังอยู่ในผลิตภัณฑ์
  - นำกลับไปเข้ากระบวนการเดิมซ้ำอีก (Reprocess)
  - เปลี่ยนไปใช้กับผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้ได้ปลอดภัยกว่า
- ขั้นที่ 4 หลังจากพิจารณาขั้นที่ 3 ถ้าไม่สามารถจัดการกับอันตรายนั้นได้ ให้ทำลายผลิตภัณฑ์

ตัวอย่างการจัดการเมื่อเกิดการเบี่ยงเบน

- เมื่อมีรายงานว่ามิสกรูหายไปจากเครื่องจักรตัวใดตัวหนึ่ง ให้นำผลิตภัณฑ์ทุกชิ้นที่ผ่านกระบวนการผลิตในช่วงเวลา... ชั่วโมงก่อนหน้านี้ที่พบปัญหา ผ่านเข้าเครื่องตรวจจับโลหะ เพื่อตรวจเช็คอีกครั้ง
- เมื่อพบว่าส่วนผสมมีอุณหภูมิสูงกว่ามาตรฐานที่กำหนด ให้เปลี่ยนส่วนผสมนี้ใช้กับผลิตภัณฑ์อื่นที่ต้องผ่านการให้ความร้อนที่สามารถฆ่าเชื้ออุณหภูมิได้
- เมื่ออุณหภูมิและเวลาไม่เป็นตามที่ตั้งไว้ ให้ปรับจนได้ค่าตามที่กำหนด แล้วนำผลิตภัณฑ์เข้าทำการให้ความร้อนใหม่

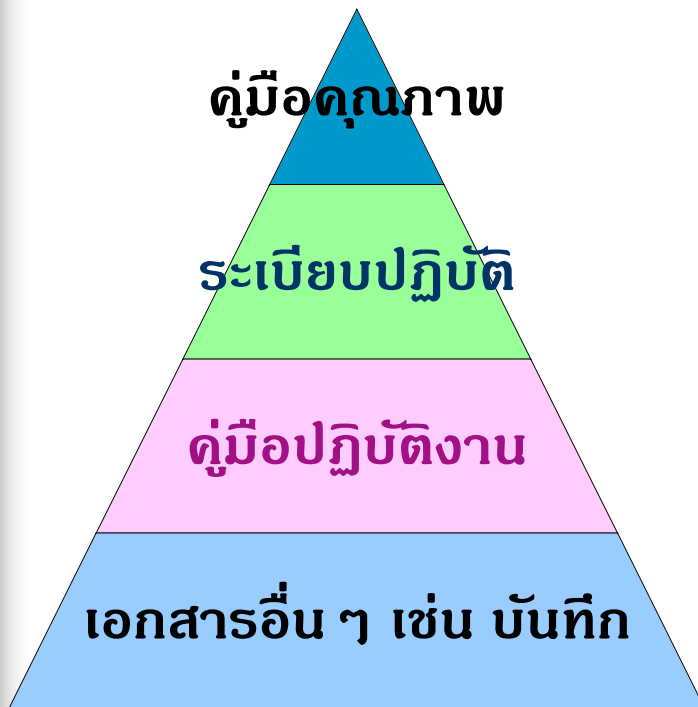
หลักการที่ 6 การบันทึก และระบบเอกสาร

- บันทึก**
- บันทึกข้อมูลตามที่เกิดขึ้นจริงในขณะปฏิบัติงาน
  - บันทึกวันที่/เวลาที่ทำกรอ่านข้อมูลทันที
  - ผู้ทำการบันทึกต้องมีการเซ็นชื่อกำกับทุกครั้ง
  - ระยะเวลาการเก็บบันทึกต้องไม่น้อยกว่าอายุของผลิตภัณฑ์

ระบบเอกสาร

- มีการจัดทำเอกสารในระบบงานต่าง ๆ ตามความจำเป็น และอ้างอิงถึงกันได้ ไม่ใช่นำyalบคำผิด หากจำเป็นให้ฆ่าทิ้งแล้วเซ็นชื่อกำกับ
- จัดทำระบบการควบคุม/การจัดทำ/แก้ไขเอกสาร อนุมัติการใช้งาน ควบคุมการแจกจ่ายและทำลายเอกสารอย่างมีประสิทธิภาพ
- เขียนเอกสารให้รัดกุม เข้าใจง่าย เหมาะกับผู้ใช้งาน

โครงสร้างเอกสาร

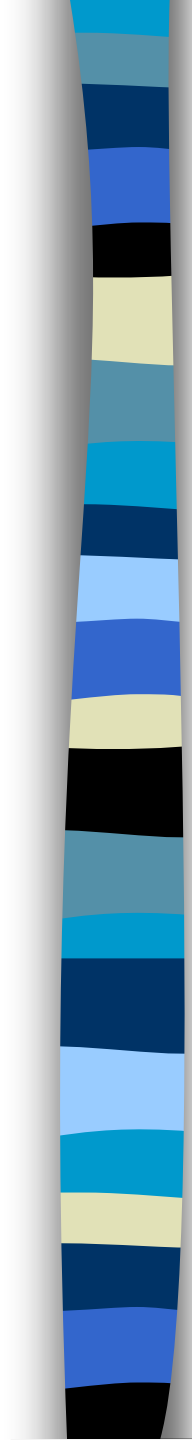
- ภาพรวมขององค์กร กำลังทำอะไร ประกอบด้วยกิจกรรมใด
- รายละเอียดแต่ละกิจกรรม
- อธิบายขั้นตอนของงาน
- หลักฐานในการปฏิบัติ ผลที่ได้

หลักการที่ 7 การทวนสอบระบบ (Verification)

- เป็นการประเมินระบบ HACCP , CCP, Critical limits ว่าได้รับการควบคุมติดตามอย่างได้ผลเพียงพอ
- ติดตามดูการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดการเบี่ยงเบน และการจัดเก็บข้อมูลว่าถูกต้องครบถ้วน

ประเมิน HACCP plan เมื่อ

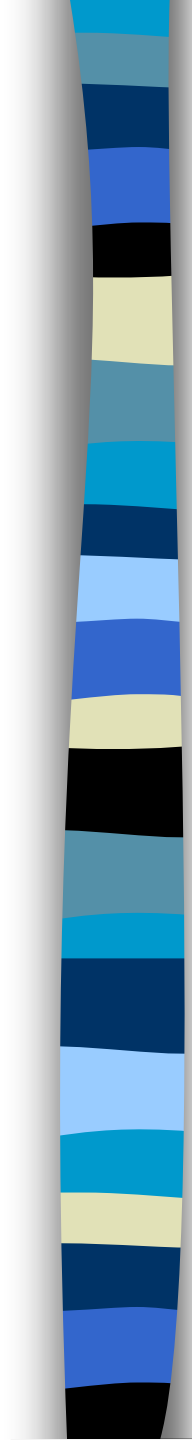
1. มีข้อมูลใหม่เกี่ยวกับความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์
2. ผลิตภัณฑ์มีโอกาสนปนเปื้อนจากเชื้อโรคที่เกิดระบาดขึ้น
3. มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต
4. ไม่ได้มีการประเมิน HACCP Plan เป็นระยะเวลานานแล้ว
5. มีการเปลี่ยนแปลงสูตร วิธีการผลิต วิธีการจัดจำหน่าย

วิธีการทวนสอบระบบ

- การตรวจบันทึก GMP/จุด CCP (Record Review)
- การทวนสอบความถูกต้องของระบบเอกสาร (Document Review)
- การสอบเทียบอุปกรณ์ และเครื่องมือวัด (Calibration)
- การทวนสอบสภาพความใช้ได้ของระบบ (Validation)
- การตรวจวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป (Finish Product Testing)
- การตรวจประเมินข้อร้องเรียนจากลูกค้า (Customer Complaint Review)
- การตรวจติดตามภายใน (Internal Audit)

HACCP ล้มเหลว

- ❑ ระบบเอกสารไม่สมบูรณ์
- ❑ ระบุ CCPs ไม่เหมาะสม
- ❑ ไม่ปฏิบัติจริง
- ❑ ทวนสอบระบบไม่เพียงพอ
- ❑ ระบบยุ่งยาก ซับซ้อนเกินจำเป็น